

MISINGI YA KUTATUA MIZOZO YA KIFAMILIA KATIKA UISLAMU

Na

Abdulla Talib Abdulla

Maisha ya kifamilia ndio msingi mkuu wa jamii ya kiislamu. Chimbuko la maisha ya kifamilia linarejea tokea kuumbwa kwa mwanadamu wa kwanza. Mwenyezi Mungu anasema: *((Enyi watu, mcheni mola wenu aliyekuumbeni kutokana na nafsi moja; na kutokana na nafsi hiyo akaumba mkewe na kwa wawili hao akaeneza wanaume wengi na wanawake))* {Nisaa:1}. Kwa maana hiyo familia ni taasisi iliyoanzishwa na mwenyewe Mwenyezi Mungu.

Ndoa ndio asili ya familia katika uislamu. Jamii njema inaweza kujengeka pale tu mwanamme na mwanamke watashikamana kwa msingi madhubuti ulitokana na mkataba wa ndoa unaoridhiwa na dini. Ndoa hujenga mapenzi, kusaidiana, kuhudumiana na kushirikiana baina ya mume na mke. Aidha, inajenga amani na utulivu wa nafsi na kutoa mazingira mazuri ya kuandaa na kukuza kizazi chema kwa maslahi ya jamii nzima.

Jamii ya kiislamu imejengeka kwa utiifu na kujisalimisha kwa Muumba. Mume na mke waliooana wote ni waja wa Mwenyezi Mungu na ni makhalifa wake katika ardhi. Kwa maana hiyo ndoa isije ikawa ni kikwazo cha kupatikana lengo la maisha na radhi za Allah na Mtume wake. Kinachotakiwa ndoa iwe ni kichocheo cha kupatikana hayo.

Hali halisi ya ndoa katika jamii zetu

Tafiti nyingi zilizofanyika hapa Zanzibar zinaonyesha kuwa talaka zimekuwa zikiongezeka miongoni mwa wananda na wajibu wa ndoa umekuwa hauzingatiwi na mara nyingi hupelekea wanawake na watoto kunyanyasika kabla, ndani na baada ya ndoa. Hatma ya haya ni jamii nzima kuparaganyika.

Tafiti hizo zimebainisha kuwa sababu kuu ya kuvunjia ndoa ni talaka inayosababishwa na kutelekezwa mke kwa muda mrefu bila ya kupata huduma za msingi; kuingia ndani ya ndoa bila ya kuelewa hasa dhima ya ndoa: mizozo na kutokuelewana inayochochewa na mabadiliko ya maisha kiuchumi, kijamii, kimaadili na kiutamaduni.

Msingi wa Kuepusha Mizozo ni Kushikamana na mafunzo ya Dini

Ndoa ni katika neema kubwa za Allah kwa waja wake. Ni mafungamano ambayo yanajengeka kwa mapenzi na kuhurumiana. Ili mafungamano hayo yaletе tija na malengo yaliyokusudiwa, ni vyema kila mmoja kati ya bwana na bibi akajua haki

na majukumu yake na wakashirikiana na kusaidiana katika msingi wa mahaba na huruma ili maisha yao yawe mazuri na yenye kuridhiana ndani yake. Amesema Mwenyezi Mungu akibainisha haki hizo *((Na wao wanawake wana haki juu ya waume zao mfano wa (yale majukumu yaliyo juu yao) na wanaume wana daraja kwao)) Baqara:228* . Huu ndio msingi wa haki na wajibu katika ndoa ya kiislamu. Aidha inatupasa kuzingatia mambo yafuatayo:-

- Utu wa mwanamme ni sawa na utu wa mwanamke, kwa vile wote wanatokana na asili moja *((Enyi watu mcheni mola wenu aliyekuumbeni kutokana na nafsi moja, na kutokana na nafsi hiyo akaumba mwenzake na kutokana na nafsi hizo mbili akaumba wanaume na wanawake wengi)) (Nisai:1)*.
- Mwanamme ni mwenye kumhitaji mwanamke ili kukamilisha utu wake, kama ambavyo mwanamke ni mwenye kumhitaji mwanamme; hivyo mmoja wao hakamiliki ili kwa kumpata mwenzake. Amesema Mtume S.A.W. " *Wanawake ni nusu moja na wanaume ni nusu nyengine* " (Abu Daud).
- Umbile la mwanamme na mwanamke yako tofauti, hivyo ni lazima washirikiane na kusaidiana ili kila mmoja atumie vyema kipawa alichonacho kwa mujibu wa maumbile yake, na amsaidie mwenzake katika mapungufu aliyonayo kwa mujibu wa maumbile. Amesema Mtukufu ***(Na saidianeni katika wema na uchamungu)***.
- Kila mmoja kati ya mume na mke yuko huru na anayo haki ya kuwa na mawazo yake binafsi, kufuata mawazo ya mtu au kundi jengine lolote kwa kutumia kipawa cha elimu na akili aliyopewa na Allah ili atofautishe baina ya haki na batili, zuri na baya , lenye maslahi na lenye madhara. Haki hii inakusanya kufuata fat-wa, itikadi ya kisiasa aipendayo n.k. Amesema Mtukufu *((Hakuna kulazimishana katika dini, uongofu umeshabainika na upotofu uneshabainika)) (Al Baqara:56)*
- Mwanamke anayo haki ya kumiliki mali inayohamishika na isiyohamishika; pia kuizalisha mali yake kwa njia za halali kama alivyokuwa nayo mwanamme haki hiyo. Aidha kila mmoja wao ana haki ya kutumia mali yake apendavyo kama kwa sadaka, zaka, zawadi n.k ili mradi tu jambo hilo ni halali.
- Mwanamke anayo haki ya kushiriki kaitka harakati za kujamii zinazohusiana na dini , siasa, elimu, uchumi, maendeleo na ustawi wa jamii kama alivyo mwanamme madhali sheria nyenginezo hatozivunja.
- Watoto wanatakiwa kupatiwa malezi mema ili waondokee kuwa ni waumini wazuri bila ya kubaguliwa baina ya wanaume na wanawake au kupendelewa.
- Mwanamme na mwanamke wote wako sawa mbele ya sharia, hivyo kila mmoja anapata haki na analazimika kutekeleza majukumu yake ya kisharia; na pia kuvitumia vyombo vya kisheria kudai haki yake yoyote kutoka kwa chombo au mtu yoyote ambazo anahisi amedhulumiwa.

- Talaka ni halali inayomchukiza Allah, hivyo ni vyema pande mbili zikafikiria vyema kabla ya kuitoa au kuidai. Aidha ni jambo ambalo halitaki mash-khara kwani ukweli wake na mas khara yake huwa inatuka. Hivyo ni vyema kunapotokea kutokuelewana wajaribu kusahihishana kwa mazungumzo, kuita wapatanishi kufanya sulhu n.k. kabla ya kuamua kuachana.
- Talaka ya inapotamkwa, huanza kuchukuliwa hukumu yake mara tu baada ya kutamkwa, wakati talaka ya kuandikwa huanza athari yake mara tu baada ya mtalikiwa kuisoma. Katika kipindi chote cha eda mume atalazimika kumhudumia mtalikiwa. Aidha mtaliki ndie atakaelazimika kuisajili talaka na kulipia gharama hizo zake kama anavyolipia cheti cha ndoa.

Kutatua Mizozo inapowashinda wanandoa wenyewe

Ni jambo lililothibiti kuwa kutokuelewana kokote kwa watu wanaopendana kama mke na mume kunatakiwa kushughulikiwa na kusuluhishwe kwa siri kabisa na wanandoa wenyewe bila ya kumshirikisha mtu mwengine yeyote. Hali hii hujenga mapenzi zaidi, kusameheana na kuhurumiana baina yao, kupunguza kujenga misimamo ya kiushindani na hata kuzuwia fitna kutoka nje ya wanandoa. Iwapo wanandoa watashindwa kutatua kutokuelewana kwao basi bado njia za mazungumzo zinatakiwa kuendelea kwa kuipeleka kadhia katika ngazi ya familia. Anasema Mtukufu (*Na kama mkijua kuna ugomvi baina ya mke na mume basi pelekeni mwamuzi mmoja katika jamaa za mwanamme na mmoja katika jamaa za mwanamke. Kama wakitaka mapatano mwenyezi mungu atawawezesha. Hakika Mwenyezi Mungu ni mjuzi wa habari za siri na habari za dhahiri*) {An-nisaa:35}.

Hapa inakusudiwa watu wema na wenye hekma kutoka upande wa mwanamke na mwanamme ili wasaidie kuwaongoza wanandoa kufikia katika maelewano. Watu hawa wanatakiwa watoke katika familia za wanandoa lakini pia anaweza kushirikishwa rafiki iwapo ni mwenye hekma, uchamungu au/na nguvu zinazofanana na mzee.

Utaratibu unaotakiwa kufuatwa ni kuwa watu wawili watoke katika pande mbili ili kila mmoja apate uwakilishi anaouridhia. Watu hawa watateuliwa ili waangalie kwa pamoja vyanzo vya mivutano na matokeo yake ili waweze kutoa suluhisho bora kabisa la kusitisha mivutano na kujenga misingi ya mahusiano mema ya kindoa.

Ni nani anaeteua wasuluhishi ?

Mwenyezi Mungu Mtukufu hakuweka watu makhsusi ili kutoa uhuru kamili kwa familia kupendekeza mtu wanaemuaufiki zaidi kushiriki katika usuluhishi huu. Cha kuzingatia ni kuwa Mwenyezi Mungu ameashiria kuwa wasuluhishi hawa

wanaweza kuwa sababu kubwa ya kutengamaa au kuvunjika kwa ndoa kwa kuzingatia nia na makusudio yao. Anasema Mtukufu ((*Iwapo watataka islahi basi Mwenyezi atawafikisha baina yao*)).

Historia inaonyesha kuwa mizozo ya ndoa ilipokuwa inapelekwa katika mahkama za kiislamu, makadhi wakibaini kuwa hatua hii haikupitiwa basi makadhi walichukua mamlaka ya kuteua wawakilishi wa pande mbili ili walisuluhishe nje ya mahkama kabla makadhi hawajakaa na kulihukumu kwa mujibu wa sheria.

Mamlaka ya Wasuluhishi:

Kwa mujibu wa madhehebu ya Imam Shafi na Abu Hanifa makubaliano na hukumu ya wasuluhishi haiwalazimikii wanandoa kuifuata. Wanachotakiwa kufanya ni kupendekeza njia zinazoongoza kuelekea kwenye mapatano na suluhisho endelevu. Mume na mke bado watakuwa na haki ya kukubaliana au kuyakataa mapendekezo ya wasuluhishi. Hata hivyo, iwapo wana ndoa wamewawakilisha wasuluhishi kutoa uamuzi wowote kwa niaba yao, hapo watafungika na maamuzi yoyote yatakayotolewa sawa kama maamuzi hayo ni kuendelea na ndoa kwa masharti maalum au bila ya masharti; kuvunjwa ndoa kwa talaka au kuvunjwa kwa *khuluu* (talaka inayoanzishwa na mke).

Wapo wanavyuoni wa madhehebu nyenginezo ambao wametoa hoja ya kuwa mamlaka ya wasuluhishi hawa ni kuamua na kuongoza (facilitation) mchakato wa mume na mke kutatua mzozo wao na hauvuki zaidi ya hapo. Kwa maana nyengine hawana mamlaka ya kutoa au kupendekeza talaka au vyenginevyo bali ni kuwasaidia wahusika kuangalia hali mbalimbali ili waweze kutoa maamuzi yaliyo muwafaka na yenye maslahi zaidi kwao.

Usuluhishi:

Mara nyingi watu hufikia maamuzi ya kuvunja ndoa zao kwa sababu kuna mengi huwa hawayafikirii. Baya zaidi ni pale inapobakia talaka moja na ikisha kutolewa wote wawili hujuta nakuanza kutafuta fatwa itakayowarejesha. Ama wanaotafuta wasuluhishi, mara nyingi baada ya vikao kadhaa hufikia muafaka na kurejea katika ndoa na pengine ikiwa bora zaidi kuliko ilivyokuwa hapo awali.

Msuluhishi anatakiwa asikilize pande zote mbili ili aweze kuwaongoza wanandoa na kujua kiini cha tatizo. Anatakiwa alisogeze tatizo karibu mno ili aweze kuona vichocheo vyote vilivyomo vikubwa na vidogo. Mara nyingi panapokuwa na kutokuelewana, wahusika huwa hawataki kuwasikiliza wale wanaozozana nao. Aidha hujenga misimamo ya nini atakisema au atakifanya kabla ya kufika katika mazungumzo. Hivyo msuluhishi ni lazima achekeche vyema na atumie hekma ili kujua kile hasa kinachobishaniwa na kutakiwa na kila upande. Akilimudu hili, msuluhishi atakuwa amepiga hatua kubwa kabisa katika kazi yake.

Msuluhishi anatakiwa kuwa mvumilivu sana kwani unapoanza kusuluhisha mara nyengine ghadhabu za pande zote mbili zinaweza kukuelekea wewe. Aidha

pamoja na nia yako njema na kujitahidi kufanya uadilifu unaweza kushushiwa tuhuma nzito na unaowasuluhisha au mtu wa tatu ambaye ana matakwana na mahitaji fulani katika mzozo ule. Msuluhishi anatakiwa awe msikivu mzuri na ajitahidi asiwe msemaji sana; pia aweze kumudu kukaa muda wote wa kikao na achague muda ambao atakuwa na nafasi ya kutosha na sio kuharakia harakia.

Ni kweli kuwa sio mara zote msuluhishi anafaulu kupata suluhisho bora lakini kadiri anavyojiandaa vyema ndivyo anavyowawezesha wanandoa kufikia hatua ya juu kabisa ya mapatano yenye maslahi yaliyo awla. Kwa vile waislamu ni umma mmoja wanavyoni au maimamu wanaweza kuchukua nafasi ya wazee pale ambapo kwa namna moja au nyengine wazee hawakutekeleza wajibu wao wa usuluhishi na pengine mume na mke wamefikia daraja la kutokukubaliana kwa lolote hata kuleta usuluhishi.

Inadhihirika kuwa mara nyingi usuluhishi ndio njia bora ya kutatua mizozo ya kifamilia na pale inaposhindikana tu na kukawa hapana uwezekano wa kuleta suluhu ndio kupelekwa mahakamani. Kimsingi maisha ya ndoa yamejengeka kwa mapenzi na kuhurumiana; katika mazungumzo ipo nafasi kubwa kabisa ya kukumbusha na kuraghibisha katika mapenzi. Ama upande wa sheria, mahkama inachoangalia na sheria inasemaje? Wakati mwengine mtu mwenye mantiki na fasaha ya kusema anaweza akahukumiwa kupatahaki hata kama hastahiki.

Cha kujiuliza jee hukmu zote zinazotolewa na mahkama ya kadhi zinatekelezeka? Iwapo mume au mke hamtaki mwenzake na kadhi akahukumu wabakie kama mke na mume kwa kuzingatia sheria bila ya kuziraghibisha nafsi na kuzichunga chungu ili ziridhie hilo nini kinachotarajiwa? Wengapi wamewafanyia visa wenzao kwa hukumu kama hizi?

Miongozo na hatua kwa msuluhishi wa mizozo ya kifamilia.

Mzee, mwanachuoni, kiongozi wa dini, Imam na mwalimu (ustadh) ana dhamana kubwa katika jamii ya kiislamu. Iwapo atakuwa muadilifu wa kikweli atakuta kuwa wengi watamwendea ili awasaidie kutatua mizozo ya kifamilia. Nyumba ni kunga, hata kama moshi hauonekani lakini familia nyingi katika jamii yetu zina matatizo mengi ambayo yanahitajia usuluhishi. Zifuatazo ni baadhi ya dondoo ambazo zinaweza kumsaidia msuluhishi wa kiislamu katika kazi yake ya kujenga muwafaka mwema katika jamii.

Kujua aina za maudhi na kero. Kero na maudhi ya kifamilia yako ya aina nyingi na yanatofautina baina ya mtu na mwengine. Maudhi haya yanaleta madhara sawa kama ni kwa muda mfupi au muda mrefu. Kutokana na hadithi ya Mtume SAW " *Hakuna madhara wala kudhuriana*", misingi ya kiislamu imebainisha kuwa madhara ni lazima yaondoshwe. Hivyo ili kuepusha madhara ni lazima maudhi na kero nazo ziondoshwe. Kero au maudhi yanaweza kuwa ya vitendo kama kupigwa, ya maneno kama kukashifiwa, ya tabia kama kudharauliwa na kadhalika.

Kujua kuwa mizozo ya kifamilia sio jambo la mtu binafsi yake tu.

Mizozo, fujo, ukatili na mivutano inayotokea ndani ya familia sio jambo linalomhusu mke na mume tu ikawa wengine haliwahusu. Kila mmoja kwa nafasi yake ikiwa ya kifamilia, kidini, kiujiirani au vyenginevyo vyovyote inampasa alishughulikie kwa kadiri ya uwezo wake. Mzozo katika nyumba moja unaweza kusababisha kuvunjika kwa familia mafungamano ya koo au ya jamii nzima ya kiislamu. Angalia uangalizi wa watoto kwa watu waliotengana, zingatia yanayotokezea kwa wajane wadogo wasioweza kujikimu baada ya kukatishwa masomo na wakawa hawana kipato wala uangalizi wa kuwatosheleza wao na watoto wao. Uislamu unatutaka tusaidie haya kila mtu kwa nafasi yake na uwezo wake na hekma ni kujaribu kuyazuia kabla ya kutokea.

Mtume SAW anasemayo *"Mnusu ru ndugu yako akiwa ni dhalimu au mwenye kudhulumuwa"*. Tusiwasaidie wale tunaowaona kuwa wamedhulumuwa tu sawa kama ni mke, mume, mtoto, mfanyakazi, mzee na kadhalika ; bali wajibu wetu pia ni kumsaidia aliedhulumu ili kumuweka katika tabia na maumbile ya kibinadamu ambayo hayadhulumu. Amesema Mwenyezi Mungu Mtukufu katika hadithi kudusiy *"Hakika mimi nimeharamisha dhulma juu ya nafsi yangu na nikaijaalia baina yenu kuwa ni haramu basi msidhulumiane"*.

Ikabili mizozo ya kifamilia kama matatizo mengine ya kijamii.

Unaposhughulikia matatizo ya wanandoa jitahidi kuwaongoza ili waweze kujua tatizo lililopo na kulitatua na sio kutoa vitisho vya ukali wako au hukmu za kwenda motoni kwa yule anaemdhulumu mwenzake. Kumbuka kuwa mtu yeyote anaweza kubadilika iwapo mbinu bora za kumuelimisha na kumkinaisha abadiklike zitafuatwa.

Tambua huduma nyenginezo zinazotolewa katika jamii.

Msuluhishi anapaswa kuelewa sehemu nyenginezo za karibu ambazo pia hutoa huduma ya kusuluhisha. Sehemu hizi zinaweza kuwa ni watu wachamungu, wenye elimu na hekima; Asasi na Jumua za kiraia au taaasisi za serikali kamavile Ofisi ya Mufti ns Mahkama za Kadhi.

Kutambua matatizo ya kijamii na kupanga mikakati ya kuishughuliki

Mshauri anatakiwa ajue matatizo yaliyomo katika jamii yake ili aweze kutoa ushauri na maelekezo yaliyojengeka kwa khibra na utambuzi yakinifu. Aidha ni vyema akaitanabahisha jamii kupitia khutba na vikao vyenginevyo na kuwapa mbinu za kuyaepuka au/na kukabili matatizo hayo na kujiweka karibu na watu ili waweze kumfika kwa kuwapa ushauri, kumpatia taarifa mpya na kadhalika.

Kuomba Dua. Mtume SAW anasema *" Hakuna kinachorejesha kilichokadiriwa isipokuwa dua"* hivyo mshauri ni vyema akamuomba mungu kumfanikishia kazi yake na kuwaondoshea matatizo wote anaowashughulikia.

Tujitahidini kuchunga familia zetu na za wanajamii wenzetu ili jamii yetu iwe bora na yenye ustawi mwema. Wabillah tawfik.